

## ДЕНОТАТИВНИЙ І СИНТАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЇ ПРЕДИКАТІВ

Семантична типологія предикатів належить до однієї з найскладніших проблем мовознавства. Суперечності пов'язані передусім із різними підходами до визначення її основоположних принципів. Водночас у будь-якій із запропонованих класифікаційних систем «одні типи поступово переходять в інші»<sup>1</sup>, а визначені характерні ознаки часто притаманні різнотипним одиницям або ж непослідовно виявляються в одиницях одного класу.

Давню традицію мають класифікації на основі співвіднесеності з логічними категоріями. Застосування цього принципу до розрізнення предикатів відбиває прагнення учених до універсальної класифікації: оскільки логічні категорії спільні для різних людей і мов світу, то й типологія предикатів, створена у логічному аспекті, може стати універсальною, придатною для визначення структури синтаксичних побудов більшості мов світу. Поклавши в основу класифікації 10 логічних категорій, виокремлених Аристотелем, Ю.С.Степанов назвав 10 типів предикатів: сутності, кількості, якості, відношення, положення, існування, стану, дії та ін.<sup>2</sup>

Проте складність семантичної структури дієслів, які є основним засобом предикації, багатство їх лексичної семантики, синтагматичних та парадигматичних зв'язків утруднює виявлення типів предикатів і потребує залучення нових критеріїв.

Багато класифікацій зорієнтовані на лексико-семантичний критерій, що означає ототожнення лексико-семантичних груп дієслів і семантичних типів предикатів. Така класифікація не дає повного уявлення про типологію семантичних ситуацій, відображених предикатами, не враховує всі особливості семантичної структури і не відбиває складний характер їхньої багаторівневої диференціації. Морфологічний клас дієслів репрезентований переважно багатозначними лексемами, які утворюють нечітко окреслені класифікаційні групи, і значна частина дієслів потрапляє більше, ніж в одну

---

<sup>1</sup> В.Г.Г а к, *Теоретическая грамматика французского языка*, Москва 2004, с.682.

<sup>2</sup> Ю.С. С т е п а н о в, *Имена. Предикаты. Предложения: Семиологическая грамматика*, Москва 1981, с.162.

---

лексико-семантичну групу. Кожний предикат – це семантична одиниця і, на відміну від дієслівної лексеми, завжди співвіднесений лише з однією ситуацією. Тому лексико-семантичний принцип не може стати основним, його варто застосовувати тільки на певних етапах диференціації предикатів. Водночас він є дуже важливим для розрізнення предикатів у межах основних семантичних типів, наприклад, у поділі предикатів діяльності на предикати розумової, мовленнєвої, професійної, суспільної діяльності тощо.

За визначенням учених, які працювали над проблемою типології предикатів, класифікаційна схема предикатів як онтологічних сутностей повинна бути побудована на основі найбільш суттєвого саме для цих мовних одиниць розрізнення: «Класифікуючи, лінгвіст повинен експліцитно вказати, які об'єкти є схожими і у якому відношенні, а також на основі яких ознак протиставляються виокремлені класи». З одного боку, це повинна бути саме семантична класифікація, у якій узято до уваги онтологічну схожість та відмінність описуваних предикатами ситуацій, з іншого – не можна ототожнювати онтологічний (когнітивний) зміст з лінгвістичним<sup>3</sup>.

У зв'язку з тим, що інвентаризація та упорядкування предикатних і непередикатних знаків ще потребує доопрацювання, актуальним видається аналіз диференційних ознак предикатних семантичних одиниць і їх участі у побудові багатоярусної семантичної класифікації. Мета цієї статті – з'ясування ролі денотативного та синтагматичного принципів у семантичному розрізненні предикатів.

Як відомо, найзагальнішими принципами диференціації предикатних знаків визначено денотативний, парадигматичний і синтагматичний, оскільки в мові будь-яка одиниця вступає в парадигматичні відношення з іншими одиницями в межах свого класу, поєднується в синтагматичні ланцюжки та співвіднесена з денотатом у позамовному світі. І в своїй семантичній структурі дієслівний предикат поєднує як парадигматичні, так і синтагматичні компоненти. Останнім часом великого значення

---

<sup>3</sup>Т. В. Булыгина, *К построению типологии предикатов в русском языке* [в] Семантические типы предикатов, Москва 1982, с.4-7.

надають антропоцентричному принципу, за яким диференціація семантичних одиниць зорієнтована на розрізнення характеристик сфер буття і діяльності людини<sup>4</sup>.

Парадигматичний принцип, який передбачає виявлення спільних і відмінних категорійних значень мовних одиниць, є ефективним у класифікації дієслів. Класифікаційні схеми дієслівних одиниць побудовано на основі опозиції диференційних граматичних характеристик. Застосовуючи парадигматичний принцип до класифікації предикатів, на першому етапі враховують морфологічний статус слова в предикатній позиції, на наступному – граматичні категорії відповідного морфологічного класу.

Предикат пов'язаний з морфологічним класом дієслів, у яких значне функціональне навантаження має поділ на групи зі значенням дії та стану.<sup>5</sup> У розмежуванні дієслівних предикатів до уваги беруть їх аспектуальні характеристики: граничність, цілісність, інтенсивність, повторюваність, тривалість дії. Враховують також категорії, пов'язані з суб'єктом мовлення, – суб'єктність, імперсональність, час, модальність, посесивність. І, нарешті, важливе місце в такій класифікації посідає категорія каузативності.

Але предикати – це особливі семантичні сутності, їх категоризація являє собою узагальнення об'єктивних явищ буття<sup>6</sup>. Типологія предикатів, виявлена на основі співвіднесеності їх з дієсловами як лексико-граматичним класом, відображає не всі аспекти цього семантичного явища, чим і зумовлена необхідність застосування денотативного та синтагматичного принципів на різних класифікаційних рівнях.

Фрагменти буття представлені предикатом як мікроситуації з певними учасниками, як різні типи процесів<sup>7</sup>. Денотативний підхід у класифікації предикатів передбачає орієнтацію на структуру та властивості ситуації, позначеної предикатом. У його основі – екстралінгвістичний фактор: розчленування позамовної дійсності на ситуації дій, станів, буття, властивостей, відношень. У цьому аспекті здійснено класифікації Л.М.Васильєва, В.Г.Гака, Г.Г.Сильницького, В.С.Храковського та ін., які згрупували мікроситуації позамовної дійсності за певними ознаками у класи і

<sup>4</sup> Т.А. К и л ь д и б е к о в а, *Глаголы действия в современном русском языке: Опыт функционально-семантического анализа*, Саратов 1985, с.41.

<sup>5</sup> Т.А. К и л ь д и б е к о в а, *Op.cit.*, с.4.

<sup>6</sup> Ю.С. С т е п а н о в, *К универсальной классификации предикатов* [В] Известия АН СССР. Серия литературы и языка. 1980, Т.39, №4, с.323.

<sup>7</sup> В.Г. Г а к, *Op.cit.*, с.682-683.

---

відповідно до них визначили семантичні типи предикатів. У таких класифікаціях терміни *типи предикатів*, *типи семантичних ситуацій*, *типи процесів* синонімізуються. Так, В.Г.Гак виокремлює п'ять фундаментальних типів ситуацій об'єктивної дійсності як основу для семантичної типологізації предикатів: 1) буття; 2) визначення предмета, його ознак та властивостей; 3) безсуб'єктний процес; 4) суб'єктно-безоб'єктний процес, зосереджений на самому суб'єкті; 5) суб'єктно-об'єктний процес, вияв відношення суб'єкта до іншого предмета<sup>8</sup>.

Зважаючи на той факт, що ситуацію визначають характер самого процесу та функції його учасників, у лінгвістичній літературі застосовують два основні підходи до розрізнення типів ситуацій: актантно-рольовий та предикатно-дієслівний. У першому випадку головну увагу приділяють функціям учасників процесу, в другому – характеру самого процесу. У другому випадку типи ситуацій співвідносні з семантичними типами предикатів. Оскільки тип процесу і роль актантів - це взаємопов'язані явища, то, як вважає В.Г.Гак, найбільш ефективно розв'язання проблеми типології предикатів – одночасне врахування типу процесу і функцій актантів<sup>9</sup>.

У характеристиці денотата предикатного знака ідентифікаційною для найбільш загальних класів ситуацій та їх позначень (ознакових слів, або предикатів) здебільшого вважають ознаку динамічності/статичності (Дж.Лайонз, Ф.Данеш, І.Р.Вихованець, К.Г.Городенська, В.М.Русанівський, Н.Н.Арват, Т.В. Булігіна). Цим зумовлено поділ предикатів на два великі класи: статичні та динамічні.

Характерною особливістю статичних предикатів є «відносна незалежність у часі, відсутність чітких часових меж існування зв'язку між суб'єктом і ознакою, яка йому приписується», а динамічні предикати містять вказівку на «змінний характер відповідного стану речей, його прив'язку до певного часового моменту»<sup>10</sup>. Динамічність ситуації, позначуваної предикатом, означає існування предметів та явищ в їх зміні, активному розвитку протягом певного часового проміжку. До динамічних, зокрема, належать предикати фізичної дії (*бити, будувати, в'язати, дробити, друкувати, копати, кроїти, лагодити, ламати, малювати, мити, мурувати, пиляти, ремонтувати, різати, розбивати, рубати, сипати, сіяти, стругати, шити, штовхати*

---

<sup>8</sup> В.Г. Г а к, *Op.cit.*, с.683.

<sup>9</sup> *Ibidem*, с.679.

<sup>10</sup> Т. В. Б у л ы г и н а, *Op.cit.*, с.15.

та ін.), діяльності (*аналізувати, говорити, доводити, досліджувати, мітингувати, організовувати, перевіряти, писати, планувати, протестувати, розказувати, управляти* та ін.), руху (*бігти, брести, ворушитися, йти, кружляти, летіти, перепливати, пересуватися, повзти, увійти* та ін.), переміщення (*везти, вести, нести, пересунути, посунути брати, вішати, піднімати, розкладати, сунути* та ін.); до статичних – предикати стану (*висіти, відпочивати, кохати, лежати, сидіти, терпіти, хвилюватися, хворіти, чекати*), а також сприймання, ставлення, належності, кількості, якості, буття тощо.

Ознаки статичності/динамічності відображено в семантичній структурі предиката у вигляді відповідної архісеми, тобто такої спільної для цілого класу предикатів семи, що домінує в його семантичній структурі і відбиває характерні ознаки позначуваної ним ситуації. Денотативні семи семантичної структури предиката співвіднесені з тими елементами ситуації, які сприяють ідентифікації певного типу ситуації. Ґрунтуючись на денотативному принципі, систематизують предикати за архісемами, співвідносними насамперед з такими типами денотатів, як дія і стан. На цій підставі було зроблено висновок, який підтримують більшість мовознавців: «Найважливішою семантичною особливістю предикатних знаків є їх належність до предикатів дії або стану». Це – основне семантичне протиставлення всередині предикатних знаків<sup>11</sup>.

Другою за важливістю семантичною ознакою предикатів є їхня здатність супроводжуватися певною кількістю непредикатних знаків з притаманними їм семантичними функціями<sup>12</sup>. Тому в сучасних класифікаціях семантичних одиниць на основі денотативного критерію помітна тенденція поєднати особливості набору та функцій актантів з типом предиката. В.В.Богданов, пропонуючи багатоступеневу класифікацію предикатів, здійснює її на основі семантичних властивостей аргументів. Такими властивостями на першому етапі класифікації виступає число місць предиката і його семантичний тип, на другому – семантичні функції аргументів, на третьому – субкатегоризація аргументів, яка визначає субкатегоризацію предикатів.

<sup>11</sup> І.Р.Вихованець, К.Г.Городенська, В.М.Русанівський, *Семантико-синтаксична структура речення*, Київ 1983, с. 34.

<sup>12</sup> Ibidem, с. 35.

Найзагальнішими семантичними типами предикатів, виокремленими на першому етапі розрізнення, є предикати дії, стану, властивості і відношення<sup>13</sup>.

Отже, беручи за основу класифікації денотативний принцип, який орієнтує на характер ситуації, учені доповнюють його реляційними характеристиками предиката та особливостями вияву його синтагматичних властивостей, оскільки спільна семантична ознака мовних одиниць виявляє себе у їх синтаксичних характеристиках. Тому в семантичній типологізації предикатів денотативний принцип тісно пов'язаний із синтагматичним, який полягає у групуванні одиниць на основі їхньої сполучувальної здатності, тобто валентності (У. Чейф, Ч. Філлмор, Л. Теньєр, Г. Хельбиг, В.В. Богданов, Й.Ф. Андерш, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська).

Значення терміна *валентність*, уведеного Л.Теньєром<sup>14</sup>, за останнє століття було розширено та уточнено. На сучасному етапі у вітчизняному (І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, Й.Ф. Андерш, Н.Л. Іваницька, А.П. Загнітко, М.П. Кочерган, М.І. Степаненко, М.В. Мірченко, Т.Є. Масицька та ін.) і зарубіжному (С.Д. Кацнельсон, Ю.Д. Апресян, О.І. Москальська, В.Г. Адмоні, С.М. Кибардіна, Б.А. Абрамов, Е.М. Меднікова, Г.Х. Яубасарова, М.Д. Степанова та ін.) мовознавстві під валентністю предиката найчастіше розуміють і його потенційну здатність відкривати місця для заповнення аргументами (семантична валентність), і реалізацію цієї здатності в реченні (синтаксична валентність).

З розвитком та поширенням теорії валентності вагоме місце у семантичній типологізації предикатів посів критерій кількісних та якісних показників семантичної валентності. Хоч валентність належить до семантико-синтаксичних категорій, проте у диференціації предикатів беруть до уваги семантичну валентність – потенційну здатність предиката визначати кількість залежних іменних компонентів та їхні функції.

Показники семантичної валентності репрезентують позамовні відношення дії та її учасників і поєднуваність між відповідними лексико-семантичними класами слів на мовному рівні. Семантична валентність, отже, виявляє себе як здатність предикатного слова приєднувати слова певних семантичних класів, що називають учасників відповідної позамовної ситуації. Семантичні валентності встановлюють шляхом аналізу позамовної ситуації, позначуваної предикатним словом, і відповідно до її структури

<sup>13</sup> В.В.Б о г д а н о в, *Семантико-синтаксическая организация предложения*, Ленинград 1977, с.51-60 .

<sup>14</sup> Л. Т е н ь е р, *Основы структурного синтаксиса*, Москва 1988.

-----

визначають кількість та якість учасників<sup>15</sup>, які на семантичному рівні здебільшого іменують аргументами предиката. І якщо в свідомості мовця дія, виражена предикатом, в принципі пов'язується з певним учасником і поняття такого аргумента виникає, то це означає, що така семантична валентність існує у валентній структурі цього предиката.

Семантична валентність, відображаючи структуру денотативних ситуацій, спільних для носіїв різних мов, має універсальний характер, а тому може бути критерієм класифікації предикатів в різних мовах.

За семантичною валентністю В.В. Богданов визначив три групи предикатів – нульмісні, одномісні та багатомісні. Нульмісні позначають стани в природі, одномісні – дії, стани, властивості, але не передають їх відношення до об'єктів, а багатомісні мають здатність передавати такі відношення<sup>16</sup>. У сучасному українському мовознавстві за ознакою семантичної валентності здебільшого виокремлюють шість класів предикатів: одновалентні, двовалентні, тривалентні, чотиривалентні, п'ятивалентні та шестивалентні предикати<sup>17</sup>.

У типології предикатів, побудованій на основі їхніх валентних властивостей, класифікаційні групи відображають передусім кількісну сполучувальну характеристику. Однак ця класифікаційна схема безпосередньо пов'язана з семантикою предикативного слова. Релятивний характер значення дієслова як основного засобу предикації, його онтологічні особливості зумовлюють широкий спектр валентних значень. Валентні характеристики предиката визначають кількість, семантику і функції залежних компонентів і, відповідно, побудову синтаксичної конструкції, а тому цей критерій є важливим у класифікації предикатів.

У. Чейф групує предикати відповідно до характеру, а не кількості їхніх аргументів, тобто за якісними показниками семантичної валентності, і виокремлює такі групи: предикати стану, процесу, дії, процесу-дії, а також амбієнтного стану і амбієнтної дії. Предикат дії вимагає аргумента із семантичною функцією діяча – назви істот. Предикат стану вживається в реченні передусім з носієм стану (пацієнтом). Суб'єктний компонент, який поєднується з предикатом процесу, означає того, хто змінює в часі свій стан внаслідок протікання певного процесу. Аргумент, який супроводжує предикат дії-

<sup>15</sup> Ю.Д. Апресян. *Лексическая семантика: Синонимические средства языка*, Москва 1974, с.120.

<sup>16</sup> В.В. Богданов, *Op.cit.*, с.52-53.

<sup>17</sup> І.Р. Вихованець, *Нариси з функціонального синтаксису української мови*, Київ 1992, с.42-43.

процесу, поєднує ознаки суб'єкта дії та суб'єкта процесу. Відсутність відповідних аргументів характеризує предикати амбієнтного стану та амбієнтної дії<sup>18</sup>.

Синтагматичне оточення найповніше розкриває семантику предиката через вияв та взаємодію семантики його залежних компонентів з суб'єктним, об'єктним та адвербіальним значенням. Тому кількісні та якісні показники валентності можуть бути ефективним засобом диференціації предикатної семантики. Класифікація предикатів на основі синтагматичного критерію на наступних етапах розрізнення передбачає врахування особливостей не лише семантичної, а й синтаксичної валентності.

Свій семантичний потенціал дієслово-предикат реалізує в певних синтагматичних ланцюжках, зумовлених передусім типом екстралінгвістичної ситуації. Отже, існує залежність між поняттями: тип ситуації – семантичний тип предиката – морфологічне вираження предиката – модель речення.

Універсальною для типологізації предикатів з-поміж усіх його аргументів, зумовлених семантичною валентністю, є категорія суб'єкта: предикатну ознаку суб'єктності враховано в багатьох класифікаційних системах. Суб'єктно-об'єктні відношення характеризують більшість фундаментальних типів ситуацій об'єктивної дійсності, а отже, утворюють основу для виокремлення таких основних предикатних типів, як суб'єктно-безоб'єктний (його частіше називають *суб'єктним*) та суб'єктно-об'єктний (в іншій термінології – *об'єктний*).

*Суб'єктний* тип охоплює предикати на позначення дії або стану, що стосуються самого виконавця дії або носія стану, спрямовані на нього або зосереджені в ньому і можуть викликати зміни, які стосуються суб'єкта. Метою дій суб'єкта часто є його внутрішні або зовнішні зміни. Денотат суб'єктного предикатного типу характеризується збігом виконавця і об'єкта дії в одній особі – суб'єкті. Ситуація, позначувана суб'єктним предикатом, позбавлена об'єкта, на який спрямована дія, але може мати інші компоненти – іменний або адвербіальний.

Суб'єктні предикати об'єднують *односуб'єктні* та *багатосуб'єктні*.

У межах *односуб'єктних* предикатів визначено, зокрема, такі семантичні різновиди предикатів: предикати руху суб'єкта в просторі (*брести, йти, летіти, підводиться, повзти, сідати*); предикати соціальної діяльності людини (*козакувати, учителювати, чумакувати*); акціональні акустичні предикати (*барабанити,*

<sup>18</sup> У.Л. Чейф, *Значение и структура языка*, Москва 1975.



галасувати, грюкати, гупати, ляскати, стукати, тупотіти); предикати інтелектуальної діяльності (думати, міркувати, мріяти); предикати зміни зовнішності суб'єкта (вбиратися, взуватися, голитися, купатися, одягатися, розчісуватися, умиватися, чиститися) тощо.

Багатосуб'єктні предикати відображають ситуацію дій двох або більше суб'єктів. Такі предикати називають симетричними, оскільки семантичні функції суб'єктів збігаються<sup>19</sup>. Вони відкривають не кілька, а одну валентність на множинний суб'єктний актант.

Багатосуб'єктні предикати мають, зокрема, такі семантичні різновиди: симетричні предикати мовленнєвої діяльності (бесідувати, вітатися, лягаються, розмовляти, сперечатися, сваритися); симетричні предикати налагодження або розірвання стосунків (здібуватися, знайомитися, зустрітися, одружуватися, побачитися, помиритися, порвати, прощатися, розлучатися); предикати взаємної фізичної дії (битися, боротися, обніматися, цілуватися, штовхатися); предикати локативної дії (збігатися, зібратися, обступити, оточити, розходитися, сходиться, товпитися).

Попри важливість денотативного та синтагматичного критеріїв, вони не можуть самостійно слугувати для виокремлення семантичних типів та різновидів предикатів. Учені-синтаксисти схиляються до думки, що семантична класифікація предикатів повинна бути багатоступеневою і базуватися на комплексному критерії, у якому враховано ще й парадигматичні та лексико-семантичні ознаки.

Усі найзагальніші принципи й окремі підходи до класифікації предикатів пов'язані між собою, оскільки в семантиці предикатного знака тісно переплетені лексичні, морфологічні, синтаксичні та власне семантичні його характеристики. Крім того, у класифікаціях, що ґрунтуються на різних принципах, повторюються найважливіші характеристики предикатних слів. Це стосується передусім розрізнення понять «дія», «стан», «процес», які є визначальними і первинними при розмежуванні предикатних одиниць у будь-якому науковому підході. Ці фундаментальні поняття виявляють себе і в лексичній семантиці, і в граматичній категоризації, і в синтагматиці мовних одиниць. Наявні класифікації перетинаються й у відношенні до категорій

<sup>19</sup> Л.Л. И о м д и н, *Симметричные предикаты в русском языке* [в] Проблемы структурной лингвистики 1979, Москва 1981, с. 82-83.

результативності дії, її локалізованості в часі і просторі, інтенсивності, каузативності. Тому серед дослідників семантичної структури речення значної популярності набула методика побудови комплексної універсальної семантичної типології предиката (У.Чейф, Т.Б.Алісова, Т.В.Булигіна, О.М.Селіверстова, В.Г.Гак та ін.). Вона полягає у застосуванні системи тестів з метою виявлення у семантичній структурі предиката певних семантичних ознак. Проте варто зазначити, що будь-яке розрізнення класифікаційних підходів є досить умовним, оскільки кожна з виокремлених дослідниками ознак предикатів тісно пов'язана з властивостями, які вони виявляють на інших системних рівнях.

В.Г.Гак підтримує методику класифікації предикатів на основі перетину ознак різного характеру. У найзагальнішому вигляді така класифікація ґрунтується, з одного боку, на протиставленні ознак суб'єктності / об'єктності в аспекті спрямування дії, з іншого – ознак статичності / динамічності. Внаслідок їх перетину виокремлено чотири основних типи предикатів: безоб'єктний статичний, безоб'єктний динамічний, об'єктний статичний, об'єктний динамічний<sup>20</sup>.

Т. В. Булигіна найбільш суттєвими у класифікації предикатів вважає ознаки: часової локалізованості, статичності\динамічності, тривалості, часової перспективи та контрольованості\неконтрольованості з боку суб'єкта<sup>21</sup>. Проте не можна визначити їх чітку ієрархію і на цій основі створити універсальні рекомендації щодо типологізації предикатних одиниць, оскільки «теоретично ознаки статичності, тривалості та неконтрольованості достатні для розмежування предикатів стану і інших типів предикатів, зокрема динамічних. Проте на практиці у багатьох випадках необхідно звертатися і до інших критеріїв розрізнення<sup>22</sup>. До них належать: активність\неактивність суб'єкта, результативність\нерезультативність дії, цілеспрямованість, локалізованість\нелокалізованість дії на часовій осі.

Отже, денотативний та синтагматичний принципи є основними у класифікації предикатів як семантичних одиниць. Проте схожість предикатів, які належать до одного семантичного типу, не вичерпується наявністю у них спільної категорійної ознаки – архісеми, яка відображає характер денотативної ситуації, та однакової валентної характеристики. Однотипність виявляється також у наявності типової лексико-семантичної характеристики, у парадигматичних ознаках одиниць одного

<sup>20</sup> В.Г.Гак, *Op.cit.*, с.682-683.

<sup>21</sup> *Семантические типы предикатов*, Москва 1982, с.43.

<sup>22</sup> *Ibidem*, с.39-40.

морфологічного класу, у певних закономірностях їх відношень всередині семантичного типу.

Література:

1. Апресян Ю.Д., Лексическая семантика. Синонимические средства языка, Москва 1974, 368 с.
2. Богданов В.В., Семантико-синтаксическая организация предложения, Ленинград 1977, 204 с.
3. Булыгина Т. В., К построению типологии предикатов в русском языке [в] Семантические типы предикатов, Москва 1982, с.7-85.
4. Вихованець І.Р. , Нариси з функціонального синтаксису української мови, Київ 1992, 222 с.
5. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М., Семантико-синтаксична структура речення, Київ 1983, 219 с.
6. Гак В.Г., Теоретическая грамматика французского языка, Москва 2004, 862 с.
7. Иомдин Л.Л., Симметричные предикаты в русском языке [в] Проблемы структурной лингвистики 1979, Москва 1981, с.82-105.
8. Кильдибекова Т.А., Глаголы действия в современном русском языке: Опыт функционально-семантического анализа, Саратов 1985, 160 с.
9. Семантические типы предикатов, Москва 1982, 366 с.
10. Степанов Ю.С., К универсальной классификации предикатов [в] Известия АН СССР. Серия литературы и языка. 1980, Т.39, №4, с. 311 – 323.
11. Степанов Ю.С., Имена. Предикаты. Предложения. Семиологическая грамматика, Москва 1981, 360 с.
12. Теньер Л., Основы структурного синтаксиса, Москва 1988, 656 с.
13. Чейф У.Л., Значение и структура языка, Москва 1975, 432 с.

**DENOTATIVE AND SINTAGMATIC ASPECTS  
OF PREDICATE CLASSIFICATION**

The article is dedicated to the basic principles underlying separation predicates on semantic types. An attempt to justify the denotative and syntagmatic principles in a comprehensive criteria for the classification of predicates was made. It was found that the typology of predicates reflects semantic types of situations - static and dynamic, subjective and subject-object. In the denotative aspect the dynamic and static types of predicates were distinguished. In the syntagmatic aspect subject and object types of predicates were distinguished.

**Keywords:**

Semantic type of predicate, denotative aspect, syntagmatic aspect, semantic valence, subject, predicate, action, condition, denotative situation, subjective type of predicate, subjective type of predicate.



**UNIwersYTET WARSZAWSKI  
KATEDRA UKRAINISTYKI**

**STUDIA UCRAINICA  
VARSOVIENSIA  
1**

Warszawa 2013

**Redaktor naczelny** – *dr hab. Irena Mytnik*

**Sekretarz redakcji** – *dr Katarzyna Jakubowska-Krawczyk*

**Rada Naukowa** – prof. dr hab. **Stefania Andrusiw** (Katolicki Uniwersytet Lubelski), dr hab. **Lidia Hnatiuk** (Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie), prof. dr hab. **Pawło Hrycenko** (Narodowa Akademia Nauk w Kijowie), dr **Katarzyna Jakubowska-Krawczyk** (Uniwersytet Warszawski), dr hab. **Iryna Kononenko** (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. **Witalij Kononenko** (Uniwersytet Przykarpacki w Iwano-Frankiwsku), prof. dr hab. **Hałyna Maciuk** (Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie), dr **Paulina Olechowska** (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. **Switłana Medwid'-Pachomowa** (Uniwersytet Użhorodzki), dr **Switłana Romaniuk** (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. **Wiktor Szulhacz** (Narodowa Akademia Nauk w Kijowie), prof. dr hab. **Wanda Szulowska** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), prof. dr hab. **Roman Wasyłyk** (Lwowska Narodowa Akademia Sztuki), prof. dr hab. **Ewa Wolnicz-Pawlowska** (Uniwersytet Warszawski)

**Redakcja językowa** – Switłana Romaniuk (język ukraiński), Marta Saniewska (język polski), Alasdair Cullen (język angielski)

**Nazwa i adres wydawcy** – Katedra Ukrainistyki, ul. Szturmowa 4, 02-678 Warszawa, Uniwersytet Warszawski, tel./fax (22) 55 34 252, e-mail: [studiaucrainica.ku@uw.edu.pl](mailto:studiaucrainica.ku@uw.edu.pl), [www.ukraina.uw.edu.pl](http://www.ukraina.uw.edu.pl)

**Publikację opiniowali do druku:** dr Oksana Baraniwska, dr Halina Czuba, dr Iryna Dudko, prof. dr hab. Adam Fałowski, dr Natalia Galona, prof. dr hab. Wasyl Greszczuk, dr Oksana Kałyta, dr Mirosława Kawecka, dr Iryna Konstankewycz, dr Natalia Kostusiak, prof. dr hab. Aleksander Kratochwil, prof. dr hab. Jarosław Krawczenko, dr Natalia Krenska, dr Paweł Krupa, dr Ryszard Kupidura, prof. dr hab. Switłana Łupij, dr Ołena Małanij, dr Łarysa Marczyło, dr Albert Nowacki, dr Ołena Nowikowa, dr Jana Ostapczuk, dr Roman Ostasz, dr Kateryna Parszak, prof. dr hab. Marija Pluszcz, dr hab. Jakub Sadowski, dr Tetiana Wirzenko, dr Ołeksij Worobec', prof. dr hab. András Zoltán.

Copyright by Katedra Ukrainistyki UW

ISSN 2299-7237

Nakład 200 egz.

Skład, łamanie, druk i oprawa:

Sowa – Druk na życzenie

[www.sowadruk.pl](http://www.sowadruk.pl)

tel. (+48) 22 431 81 40

## Spis treści

Słowo wstępne .....	13
<b>JEZYKOZNAWSTWO</b>	
<i>Антонів Олександра, Синчак Олена</i> Україна-Польща: діалог культур, або про нову концепцію підручника з української мови для поляків .....	15
<i>Арібжанова Ірина</i> Структурна схема простого речення .....	25
<i>Чучвара Адріана</i> Індивідуальний когнітивний досвід учня: знання про прізвиська .....	35
<i>Дудко Ірина</i> Функціонально-ономасіологічні аспекти дослідження транспозиційних значень часових форм дієслова в українській мові .....	47
<i>Гальона Наталія</i> Денотативний і синтагматичний аспекти типології предикатів .....	67
<i>Jeż Magdalena</i> Структурно-граматична характеристика туристичних термінів в українській і польській мовах .....	77
<i>Коломійцева Вікторія</i> Про неповні речення української мови .....	85
<i>Кононенко Ірина</i> Дієслівна деривація в українській і польській мовах .....	93
<i>Кононенко Віталій</i> Лінгвокошценти Євгена Плужника .....	107
<i>Космеда Тетяна</i> Статус щоденникового жанру: проблема визначення в межах теорії щоденникознавства .....	119
<i>Костусяк Наталія</i> Функційно-комунікативні ознаки стверджувальної / заперечної модальності .....	133
<i>Кравченко Людмила</i> Пропатроніми в українських говірках .....	143
<i>Лавриченко Світлана</i> Мовні знаки договірних прецедентів в українських казках .....	151

<i>Макарець Юлія</i>	
Структурно-семантичні особливості перифразових номінацій (на матеріалі української публіцистики початку XXI ст.) . . . . .	161
<i>Межов Олександр</i>	
Причинні синтаксеми у структурі простого ускладненого речення . . .	173
<i>Мойсієнко Анатолій</i>	
Огієнківський словник Шевченкової мови . . . . .	181
<i>Мутнік Ірена</i>	
Antroponimia szlachty ukraińskiej i bojarów w XVI–XVIII w. . . . .	189
<i>Осташ Любов, Осташ Роман</i>	
Українські особові імена сер. XVII ст. як об'єкт лексикографії . . . . .	207
<i>Різник Сергій</i>	
Валентний потенціал дієслова як предикативного ядра українського речення . . . . .	223
<i>Романюк Світлана</i>	
Обставинні прислівники і їхня роль у вираженні часу в реченні . . . . .	229
<i>Сирко Ірина</i>	
Образ національного простору в щоденнику М. Галабурди-Чигрин . . .	239
<i>Соколова Світлана</i>	
Художній переклад як зона прояву соціокультурної та власне мовної асиметрії . . . . .	251
<i>Szulowska Wanda</i>	
Nazwiska mieszkańców Draganówki i Poczapiniec dawnego powiatu tarnopolskiego . . . . .	267
<i>Трумко Оксана</i>	
Стратегія конфронтативності та засоби її реалізації в сімейному дискурсі (на матеріалі творів І. Франка) . . . . .	277
<i>Воробець Олексій</i>	
Інструменталь у світлі відмінкової граматики (на матеріалі неелементарних речень із прийменниково-субстантивними комплексами) . . . . .	289
<b>LITERATUROZNAWSTWO I KULTUROZNAWSTWO</b>	
<i>Хороб Степан</i>	
Поетика ремарки в українській модерністській драмі поч. XX ст. . . . .	303
<i>Delura Sebastian</i>	
Czas fabularny w dramacie Łesi Ukrainki <i>Rufin i Pryscylla</i> . . . . .	313

<i>Jakubowska-Krawczyk Katarzyna</i> Poezja T. Szewczenki w kontekście europejskich dążeń wolnościowych . . . .	333
<i>Кицик Олена</i> Сучасна діаспорна література (на прикладі поезії Тараса Девдюка) . . . .	345
<i>Козлов Роман</i> Змістові шари оповідання Івана Франка <i>Odi profanum vulgus</i> . . . . .	355
<i>Кравченко Ольга</i> Поліптих <i>Чудеса св. Яна з Дуклі</i> у церкві св. Андрія у Львові . . . . .	363
<i>Кравченко Ярослав</i> Софія Налепінська-Бойчук: від Лодзі до Києва – шлях, довжиною у життя . . . . .	371
<i>Марчук Руслана</i> Функціонування бібліотеки Варшавського університету: спроба використання досвіду . . . . .	383
<i>Nowacki Albert</i> Europejskie dylematy Mykoły Chwyłowego . . . . .	391
<i>Olechowska Paulina</i> Dyskurs feministyczny we współczesnej literaturze ukraińskiej? . . . . .	401
<i>Stefanowska Lidia</i> Terror historii w odrodzeniu literackim w epoce DP (1945–1949). Zarys problematyki . . . . .	417
<i>Соболь Валентина</i> Творча жінка в літературі бароко: сучасний погляд . . . . .	437
<i>Вірченко Тетяна</i> Переосмислення Голодомору в сучасній українській драматургії крізь конфліктологічний вимір . . . . .	451
<i>Zambrzycka Marta</i> Scenariusz podróży inicjacyjnej na przykładzie powieści Walerija Szewczuka <i>Spowiedź</i> . . . . .	467
<b>RECENZJE I SPRAWOZDANIA</b>	
<i>Бородица Світлана</i> Н. Гавдида, <i>Літературно-маллярський дискурс творчості Богдана</i> <i>Лепкого</i> . . . . .	477
<i>Drobiszewska Urszula</i> Sprawozdanie z IX Ogólnopolskiej Naukowej Konferencji Młodych Ukraińców (Warszawa, 29 maja 2012) . . . . .	483



<i>Дудко Ірина</i> С. Романюк, <i>Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові</i> .....	487
<i>Гойсак Вікторія</i> I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak, <i>Słownik tematyczny polsko-ukraiński</i> . . .	493
<i>Jakubowska-Krawczyk Katarzyna</i> XIX-wieczna Galicja odkryta na nowo. D. Sosnowska, <i>Inna Galicja</i> . . . . .	499
<i>Kupidura Julia</i> Мирослава Дядюк, <i>Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині. Між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю</i> . . .	505
<i>Кузь Галина</i> I. Кононенко, О. Співак, <i>Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів</i> .....	511
<i>Mytnik Irena</i> Л. О. Кравченко, <i>Прізвища Лубенщини</i> .....	515
<i>Mytnik Irena</i> В. М. Мойсієнко, <i>Фонетична система українських поліських говорів у XVI-XVII ст.</i> .....	519
<i>Romanjuk Switłana</i> В. Кулик, <i>Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки</i> .....	523
<i>Sapiewska Maria</i> О. Палінська, О. Туркевич, <i>Крок-1. Підручник української мови для іноземців A1-A2</i> .....	531
<i>Семенюк Світлана</i> Щорічний Інтернет-форум українців у Мюнхені (Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція <i>Діалог мов – діалог культур. Україна і світ</i> та збірники наукових праць учасників конференції) . . . . .	535
Noty o autorach .....	547